

SODELOVANJE MED GEOGRAFI JUGOSLAVIJE IN POLJSKE NA PODROČJU PREUČEVANJA IZRABE ZEMLJE

Władisław Biegajło
(Varšava)

Izraba zemlje kot izraz gospodarske dejavnosti človeka je bila od davna predmet zanimanja in raziskovanj geografov. Spočetka so vendar imela ta preučevanja samo priložnostni značaj, vršila so se po raznih metodah in zajemala samo mala področja, pri čemer so vprašanje izrabe zemlje zajela navadno na čisto statistični način. Močno dinamični razvoj te vrste preučevanj lahko opazimo šele po drugi svetovni vojni. Dinamika prirodnega prirastka, kakršne dotlej nismo srečali v zgodovini človeštva in ki je v povojni dobi povzročila silno rast števila prebivalstva na svetu, ter s tem naraščajoča potreba po prehranitvenih proizvodih kmetijskega izvora, vse to je povzročilo, da je vprašanje racionalne izrabe zemlje postalo važen problem v gospodarstvu posameznih držav. To velja predvsem za dežele, v katerih so rezerve zemljišč, sposobnih za kmetijsko izkoriščanje, omejene ter se mora kmetijska produkcija dalje razvijati in rasti samo po poti intenzifikacije načinov izrabe zemlje v okviru tistih njenih oblik, ki že obstajajo.

O važnosti problema in o tem, kako so se pri njegovem reševanju angažirali geografi, govori dejstvo, da je bila na XVI. Mednarodnem kongresu Geografske unije l. 1949 v Lisboni organizirana posebna komisija za svetovno inventarizacijo izrabe zemlje. Na XVII. kongresu MGU, ki je bil l. 1952 v Washingtonu, so bili razen preciziranja nalog za izdelavo svetovne karte izrabe zemlje v merilu 1:1.000.000 predstavljeni prvi rezultati del s tega področja. V naslednjih letih so dežele, ki so članice Unije, začele s preučevanji izrabe zemlje.

Spočetka so posamezne dežele, med njimi Jugoslavija in Poljska, poskušale vsaka na svojem področju s preučevanji izrabe zemlje držec se samo navodil Komisije. Obseg teh preučevanj, njihov tempo pa tudi rezultati so bili odvisni samo od števila geografov, ki so se zanimali za to problematiko, in od stopnje obvladanja raziskovalnih metod.

Na Poljskem se je lotil organizacije in vodstva preučevanj izrabe zemlje prof. J. Kostrowicki, ki je bil l. 1956 na kongresu v Rio de Janeiru izvoljen za člana Komisije za izrabo zemlje MGU. Prva dela, ki so bila na Poljskem izvršena, so imela eksperimentalni značaj in so si prizadevala konkretizirati raziskovalno problematiko in utrditi glavne osnove ter metode terenskega kartiranja in klasifikacije oblik izrabe tal kakor tudi načina in tehnike izdelave karte izrabe tal v podrobnem merilu 1:25.000. Izkušnje, pridobljene v toku nekajletnih raziskav in vodni rezultati obdelave raziskanih predelov so pokazali, da je lahko gradivo podrobnega kartiranja izrabe zemlje zelo uporabno tako v raziskovanjih podrobnega kakor tudi srednjega merila, t. j. pri reševanju splošnejših raziskovalnih problemov. Razen tega dovoljujejo dela s področja izrabe zemlje, oprta na terenske raziskave in upoštevajoča vse veje narodnega gospodarstva, znanstvene zaključke glede njihove prostorske razporeditve, medsebojne zveze, pa tudi ocene stopnje in racionalnosti izrabe geografskega okolja po gospodarski dejavnosti človeka. Upoštevajoč vidik velike uporabnosti raziskovanja izrabe zemlje tako za potrebe znanosti kakor za prakso je bilo sklenjeno, da se naveže v tej panogi sodelovanje z drugimi deželami.

S tem namenom je bila l. 1960 organizirana v Varšavi v okviru Komisije za izrabo tal MGU konferenca geografov iz dežel socialistične Evrope, posvečena problemom in metodam preučevanja izrabe zemlje.

Po nekajdnevnih posvetovanjih in po spoznanju terenskih raziskovalnih metod, ki so se uveljavile na Poljskem, so bile te metode priznane kot interesantne in je bilo sklenjeno, da se naveže med deželami socialistične Evrope, katerih zastopniki so sodelovali na konferenci, tesno sodelovanje na področju preučevanja izrabe zemlje.

V sklepih¹ so bile precizirane oblike sodelovanja, ki naj bi zajelo razen medsebojne izmenjave izkušenj in raziskovalnih metod, vsebovanih v publikacijah, tudi zamenjavo stažistov in raziskovalnih ekip, ki bi vršile skupna raziskovanja z značajem ekspedicij, pa tudi vsakih nekaj let organizacijo regionalnih znanstvenih konferenc, posvečenih problemom izrabe zemlje.

Realizacija sklepov varšavske konference, razvoj in tesno sodelovanje med Poljsko in Jugoslavijo, najprej na področju izrabe tal, po l. 1964 pa razširjeno tudi na vprašanje tipologije kmetijstva, je v glavnem zasluga prof. S. Ilesiča iz Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani. Prof. S. Ilesič je bil eden izmed prvih jugoslovanskih geografov, ki je po drugi svetovni vojni spoznal in pravilno ocenil znanstveno in praktično vrednost preučevanj izrabe zemlje. Že l. 1952 je v svojem poročilu v »Geografskem vestniku«² orisal glavne osnove preučevanj in kartografske metode za izdelavo karte izrabe tal, kakor jo je priporočala Komisija za izrabo tal MGU; s tem je dal pobudo za dela te vrste na področju Jugoslavije. Popularizacija znanstvene problematike in začetek del s področja izrabe tal v Geografskem inštitutu ljubljanske univerze, za katera je dal pobudo, sta povzročila, da so se mogli jugoslovanski geografi že v kratkem času izkazati z važnimi znanstvenimi dosežki. Te dosežke je predstavil prof. S. Ilesič v svojem referatu na varšavski konferenci³, hkrati pa je na temelju izkušenj pri dotedanjih delih nakazal potrebo razširjenja problematike in posebnosti raziskovanj glede na priporočila komisije za izrabo tal MGU. Tezo, ki jo je zastopal prof. Ilesič, da se raziskav izrabe tal ne da zapreti v togi in ozki okvir ene in iste metode za cele kontinente, so v polni meri potrdila kasnejša preučevanja. Hkrati so potrdila drugi pravilni pogled, da morajo biti metode pri preučevanju izrabe tal toliko elastične, da jih je mogoče uporabiti v deželah, ki kažejo veliko raznoličnost tako glede prirodnih pogojev kakor glede življenske ravni prebivalstva, glede socialne in ekonomske strukture, pa tudi glede zgodovinske preteklosti, saj so od teh pogojev in faktorjev zavisni oblika, način pa tudi učinki izrabe zemlje. Kot primer velike raznoličnosti prirodnih in družbeno-gospodarskih pogojev pa tudi oblik in načinov izrabe tal je prof. S. Ilesič navedel ravno Jugoslavijo.

Skupna raziskovanja poljskih in jugoslovanskih geografov, do katerih je prišlo v letih 1962—1967 v izbranih predelih Poljske (obmestje Varšave, Kašubsko Pojezerje, Kujawy) in Jugoslavije (Crna gora, Dalmacija, Slovenija) so dovolila na konkretnih primerih utrditi in prediskutirati raziskovalno problematiko, razširiti in točno opredeliti kriterije za razlikovanje in klasifikacijo oblik izrabe tal, pa tudi uskladiti skupne raziskovalne metode za obe deželi. Geografi iz raznih univerzitetnih središč v Jugoslaviji in na Poljskem, ki so sodelovali pri raziskavah, so imeli priliko spoznati se s tehniko terenskega kartiranja v drugačnih prirodnih in družbeno-gospodarskih pogojih in zbrati zanimivo gradivo za primerjalne študije s področja obeh dežel.

Izkušnje, pridobljene v prvem razdobju sodelovanja⁴, ki mu je patroniral prof. S. Ilesič, so dovolile pripraviti II. regionalne konference geografov iz socialističnih dežel Evrope, ki je bila maja 1964 v Budimpešti in je bila posvečena razgovoru o razvoju in novih raziskovalnih metodah preučevanja izrabe zemlje v letih 1960—1964. Referat, ki sta ga skupno sestavila in predstavila konferenci prof. V. Klemenčič in prof. I. Crkvenčič o kartiranju izrabe zemlje in preučevanju kmetijskih struktur in sistemov v Jugoslaviji, je pokazal znatni razvoj teh preučevanj v Jugoslaviji in še posebno v Sloveniji.

Kakor se vidi iz resolucije posvetovanja, so bili na njem podčrtani dobri rezultati in koristnost dotedanjega sodelovanja ter potreba njegovega okrepitvenja in razširjenja. Z namenom da se ustvari ustrezní okvir za nadaljnje sodelovanje, je bilo sklenjeno, da se ustanovi v okviru komisije svetovnega kartiranja izrabe zemlje MGU posebna podkomisija za socialistične dežele Evrope. Razen dotedanjih oblik sodelovanja, je bila ugotovljena potreba po skupnih obdelavah in skupnih objavah, posvečenih problemom izrabe zemlje in tipologije kmetijstva. Primer te vrste sodelovanja je bila izdaja zbornika, ki vsebuje dela poljskih, jugoslovanskih, bolgarskih in madžarskih geografov⁵ in zvezka dokumentacije o rezultatih raziskav izrabe zemlje in tipologije

kmetijstva.⁶ Razen tega je bilo na konferenci sklenjeno, da se napravi načrt metode za enotno karto izrabe tal v socialističnih deželah Evrope v podrobnem in v preglednem merilu. Ta problematika je predvidena kot diskusijska tema na III. regionalni konferenci za izrabo tal. Načrt, da se ta konferenca skliče za leto 1968 v Jugoslaviji, dokazuje, kako važen je delež jugoslovanskih geografov in kako plodovito je sodelovanje na področju izrabe tal, ki ga je pred nekaj leti tako hvalevredno začel prof. S. Ilešič. Začetek raziskav na področju izrabe tal v ljubljanskem Inštitutu za geografijo, navezava stikov z drugimi univerzitetnimi središči v Jugoslaviji in sodelovanje s socialističnimi deželami Evrope so sprožili dinamični razvoj geografskih študij in važnih dosežkov jugoslovanskih geografov na tem področju.

¹ Land Utilization, Methods and Problems of Research, Proceedings of the International Seminar Poland 50. V. — 8. VI. 1960. »Prace Geograficzne« Nr. 51, Warszawa 1962, p. 260.

² S. Ilešič, Mednarodna proučitev kmetijskega izkoriščanja tal. »Geografski vestnik«, Ljubljana, 1952, pp. 204—206.

³ S. Ilešič, L'utilisation du sol en Yougoslavie. Land Utilization, op. cit. pp. 181—186.

⁴ J. Kostrowicki-W. Biegajło, Badania Zakładu Geografii Rolnictwa na terenie Jugosławiji w latach 1962—1964. »Przegląd Geograficzny«, T. XXXVII/1963/, pp. 697—702.

⁵ Land Utilization in East-Central Europe. Case Studies. »Geographia Polonica«. Nr. 5, Warszawa 1965, p. 500.

Résumé: La collaboration entre les géographes yougoslaves et polonais sur les problèmes de l'utilisation du sol

M. Wl. Biegajło, membre du Département de géographie agraire à l'Institut de Géographie de l'Académie polonaise des Sciences à Varsovie, présente un bref aperçu sur la collaboration très active entre les géographes polonais et yougoslaves sur les problèmes de l'utilisation du sol. À cette collaboration, déclenchée par une Conférence internationale sur ces problèmes, tenue à Varsovie en 1960 en présence des spécialistes des pays socialistes de l'Europe Centrale, donnèrent l'initiative prof. J. Kostrowicki du côté polonais et prof. S. Ilešič du côté yougoslave. Les premiers résultats en ont été présentés dans l'ouvrage »Land Utilization in East Central Europe. Case Studies«, publié dans la série »Geographia Polonica« nr. 5, Varsovie 1965.

NACRTOVANJE JUGOSLOVANSKEGA IN SLOVENSKEGA NACIONALNEGA ATLASA

Ivan Gams

V tujini zlasti po zadnji vojni vedno pogosteje izhajajo šolski, statistični, urbanistični, planski, demografski, geografski, nacionalni, regionalni in drugačni atlasi. Za geografijo so najbolj pomembni regionalni in nacionalni atlasi, ki so postali pomemben vir poznavanja tujih dežel^{1, 2}, ker nudijo kartografske prikaze iz različnih panog (in torej niso tematski, to je posvečeni eni sami stroki, kot so npr. zgodovinski, hidrološki itd.). Resnici na ljubo pa je treba reči, da ni objektivnih meril, po katerih bi obstoječe atlase nesporno ločili na tematske, regionalne, nacionalne, geografske in podobno. Samo po naslovu je pogosto težko ali nemogoče presojati vrsto atlasa, ker označuje navadno le teritorij (npr. Atlas Štajerske).

Te uvodne misli je bilo treba zapisati tudi zato, ker se je zadnji čas pri nas pisalo,³ da je Jugoslavija med zadnjimi evropskimi državami, ki še niso izdale svojega nacionalnega atlasa in ga še tudi ne pripravljajo. Ta trditev je bila napisana na podlagi knjige National and Regional Atlases (Poljska akademija znanosti, Varšava 1964), ki je izšla v okviru dela l. 1959 na svetovnem geografskem kongresu v Rio de Janeiru osnovane Mednarodne komisije za nacionalne atlase. Sestavljalci seznama atlasov so se izognili težavam pri